

3.2.2010
LAPS/31/2010Sosiaali- ja terveysministeriö
Kansaneläkelaitos**Vapausrangaistusta suorittavan henkilön perheen toimeentulon turvaaminen**

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) 27 artikla velvoittaa jäsenvaltioita tunnustamaan jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Vanhemman tai muun lapsen huollosta vastaavan henkilön velvollisuus on turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksien mukaan.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä Suomessa (laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004, 2 §) on mm. arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista, seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin aloittein, neuvoin ja ohjein.

Lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt huomiota vapausrangaistusta suorittavan henkilön lapsen asemaan. Vankilassa olevan henkilön lapsen ja kotiin jäävän vanhemman tukeminen on tärkeää lapsen edun toteutumisen kannalta. Lapsen hyvinvoinnin lisäksi tulee huomioida myös lasten keskinäisen yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Lapsiasiavaltuutetulle on tullut yhteydenottoja koskien epäkohtaa vapausrangaistusta suorittavan henkilön perheen toimeentulon turvaamisessa. Vankilassa oleva ei yleensä kykene osallistumaan lapsensa elatukseen. Nykyisen lainsäädännön ja tulkinnan mukaan elatusvastuu jää näin ollen pääsääntöisesti lapsen kanssa kotiin jäävän vanhemman harteille. Jos vanhemmat ovat välittömästi ennen vankeusrangaistusta asuneet yhteisessä taloudessa, kotiin jäävää vanhempaa ei katsota yksinhuoltajaksi päätettäessä lapsilisän yksinhuoltajakorotuksesta tai elatustuesta.

Toimeentulotukea myönnettäessä todellinen perhetilanne pystytään paremmin huomioimaan, mutta se on luonteeltaan viimesijainen etuus. Lisäksi toisen vanhemman vapausrangaistus aiheuttaa muutoinkin tarvetta asioida eri viranomaisten kanssa, joten järjestelmän tulisi olla tässä asiassa joustavampi.

Lapsilisän yksinhuoltajakorotus

Lapsilisälaki (796/1992) 7 § 3 momentin mukaan yksinhuoltajan lapsesta maksetaan korotettua lapsilisää, mikäli saaja ei ole avioliitossa tai saaja on muuttanut puolisostaan erilleen yhteiselämän lopettamiseksi. Säännöksen mukaan yksinhuoltajana ei pidetä henkilöä, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa toisen henkilön kanssa. Vapausrangaistusta suorittavan aviopuoliso tai samassa osoitteessa asuva avopuoliso eivät siten ole oikeutettuja saamaan 7 § 3 momentin mukaista korotusta lapsilisään.

Avoparien kohdalla on voitu Kansaneläkelaitoksessa pitää yksinhuoltajakorotuksen saamisen edellytyksenä, että vankilassa oleva henkilö on tehnyt osoitteenmuutoksen toiseen osoitteeseen kuin kotiin jäävä perhe. Tämä vuorostaan saattaa johtaa perhesiteiden kannalta epäsuotuisaan tilanteeseen, koska tällöin perheellä ei välttämättä ole oikeutta perhehuoneessa tapahtuviin vankilan perhetapaamisiin.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo siten, että kyseessä on selkeä epäkohta vankilassa olevan henkilön lapsen edun ja oikeuksien kannalta. Lapsiasiavaltuutettu esittää lakia muutettavaksi siten, että kotiin jäävä huoltaja on oikeutettu lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen, kun toinen vanhempi suorittaa vapausrangaistusta vankilassa.

Elatusapu ja -tuki

Lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 1 §:n mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Lain 2 § 1 momentin mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon vanhemman ikä, työkyky ja mahdollisuus osallistua ansiotyöhön sekä hänen käytettävissään olevien varojen määrä.

Elatusturvalaki (671/1998) 5 § 1 momentti 4. kohta säätää, että elatustukea maksetaan mm. tilanteessa, jossa *elatusvelvollisuus on ratkaistu täytöntöönpanokelpoisella sopimuksella, päätöksellä tai tuomiolla, mutta elatusapua ei ole vahvistettu suoritettavaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, taikka elatusavun määrä on mainitusta syystä vahvistettu 7 §:n mukaista elatustuen määrää pienemmäksi*. Elatusturvalaki 6 § 1 momentin 1. kohdan mukaan lapselle ei kuitenkaan makseta elatustukea, mikäli hän asuu elatusvelvollisen luona.

Lapsiasiavaltuutetun tietoon on tullut, että kaikki sosiaalilautakunnat eivät hyväksy vanhempien välille elatussopimusta, jossa elatusavun määrä jää alle elatustuen tai sitä ei makseta ollenkaan, kun toinen vanhemmista on vankilassa. Vankilassa oleva elatusvelvollinen on voitu katsoa lapsen kanssa samassa taloudessa asuvaksi. Elatustukeakaan ei näin ollen ole myönnetty. Tulkinnat voivat vaihdella maan eri osissa.

Vapausrangaistusta suorittavan henkilön lapsi on pääsääntöisesti tosiasiallisesti vailla toisen vanhemman antamaa elatusta, mutta elatustukijärjestelmä ei sitä huomioi. Lapsiasiavaltuutettu pitää tätä epäkohtana. Lapsiasiavaltuutettu esittää, että Kansaneläkelaitoksen tai sosiaali- ja terveysministeriön tulkinnalla ja ohjeistuksella varmistetaan se, että vankilassa olevan elatusvelvollisen lapsi saa elatusapua tilanteissa joissa ko. elatusvelvollisella ei ole kykyä vastata lapsen elatuksesta.

Aloite

Lapsiasiavaltuutettu esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö ja Kansaneläkelaitos ryhtyvät toimenpiteisiin, että pitkäaikaisesti, esim. yli 3 kuukauden ajan vankilassa olevan henkilön lapsi saatetaan sosiaali- ja perhelainsäädännössä ja niiden tulkinnassa samanarvoiseen asemaan kuin yksinhuoltajaksi katsottavan henkilön lapsi.

Ehdotan, että

1. sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee eduskunnalle esityksen lapsilisälain muuttamiseksi siten, että lapsilisälain 7 § 3 momenttiin tehdään lisäys, jonka mukaan yksinhuoltajana pidetään henkilöä, jonka aviopuoliso tai avopuoliso suorittaa vapausrangaistusta vankilassa ja
2. sosiaali- ja terveysministeriö ja Kansaneläkelaitos varmistavat ohjeistuksellaan elatusvalain yhtenäisen tulkinnan siten, että vankilassa olevan elatusvelvollisen henkilön lapsen on mahdollista saada elatustukea.

Pyydän sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen kannanottoa asiassa 31.5.2010 mennessä.

Jyväskylässä 3.2.2010,

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu